

Sarajas.

1. CHR. GANANDER painatti sanakirjaansa *sarajanen*-artikkelin yhteyteen mm. seuraavan esimerkin:

kuiwa kuusi kaswakohon, kuiwa kuusi rauta oxa Sarajaan I. Sarajaen Salmen suuhun — i mynningen af det rörfulla sundet, af hwassmynningen — i sundet.

Hänen käännökseensä sisältyy siis sen paljon huomiota osakseen saaneen sanan selitys, mikä on tämän artikkelin aiheena. Hänen mukaansa *sarajas* (tämä oletettu muoto mainitaan yleisesti myöhemmässä kirjallisuudessa; myönnyttäköön sitä käyttämään tässäkin, vaikka tietenkin voitaisiin valita jokin toinenkin lukuisista muunnoksista) siis on »hwassmynningen i sundet».

Sana, jota varsin vaihtelevanasuisena tavataan vain kansanrunoudessa, on kuitenkin myöhemmin selitetty koko lailla toisin.

2. E. N. SETÄLÄ julkaisi vuonna 1912 Leipzigissä ilmestyneessä kokoomateoksessa »Festschrift Vilhelm Thomsen am 25. Januar 1912» kirjoituksen »Eine arische Bezeichnung des Meeres in der finnischen Volkspoesie», jossa hän esitti seuraavan etymologian: *Sarajas* olisi sen arjalaisen sanan jälkeläinen, jonka muinaisintialainen vastine on *ḡrayas-* 'Ansturm, Anlauf, Lauf, Strom' ja muinaispersialainen vastine *drayah-* 'ausgedehnte Wasserfläche, See, Meer'. Sanan vastineita olisivat votjakin *zarež, zaridž* 'Meer', syrjäänin *sar* 'Meer', *saridž* 'warme Gegend, wohin die Zugvögel ziehen', *saridžis* 'am Meere, südlich' ja ostjakin *sāres, sōres, tārās* 'Meer'. Täten selviäisi myös suomalaisen, nykykielestä hävinneen ja vain runoista tunnetun *sarajas*-sanan ja sen monenlaisten muunnosten merkitys: se olisi 'meri, Jäämeri, valtameri, tuonelan joki'. Kirjoittaessaan samasta sanasta teoksessaan »Kielentutkimus ja oikeakielisuus» Setälä oletti, että kansanrunouden Pohjola-sanana synonyymi *Sariola* ~ *Sarajala* kuuluisi samaan yhteyteen, vieläpä sellainenkin tuttu sanaliitto kuin *sarkajaot* (säkeessä: Minun on meret kyntämäni, sarkajaot sauvomani). Suomalais-ugrilaisen Seuran Aikauskirjassa julkaisemassaan esitelmässä »Väinämöinen ja Joukahainen» hän näki inkeriläisessä säkeessä

sorsaksi saron-jokkeen

edelleen saman sanan väännännäisen. Ja Sammon arvoituksessa hän liitti tähän yhteyteen sanat *saraoja, sarajaossa, sarajoessa*, jotka siis olisivat muovautuneet käytännöstä poistuneen *sarajas*-sanana tilalle, »kun sitä ei enää ymmärretty».

Setälän etymologian hyväksyi mm. K. B. WIKLUND, joka käsitellessään

kysymystä suomalais-ugrialaisten kansojen alkukodista huomautti, että suomensukuiset kansat ovat lainanneet *sarajas*-sanan etelämpänä asuvilta iraanilaisilta kansoilta siitä huolimatta, että ne tietenkään eivät milloinkaan ole joutuneet tekemisiin meren kanssa (Le Monde Oriental X, 1916, 177). Ja KAARLE KROHN piti varmana, että Pohjolan paralleelinimi *sara(h)jala* on johdettavissa merta merkitsevästä *sarajas*-sanasta (Kalevalastudien II, 28); sensijaan hän halusi pitää kokonaan erillään tästä yhteydestä *Saariola*-paikannimen (Über Ortsnamen in den gesängen des archangelschen Karelien. FUF XVI, 29—30).

3. *Sarajas*-sana on haluttu löytää ensiksikin Luojan virren vienalaisista toisinoista. Arhippa Perttusen Elias Lönnrotille ja M. A. Castrénille laulamassa laajassa ja täydellisessä Luojan virressä kerrotaan, miten neitsyt Maaria etsii itselleen saunaa synnytyspaikaksi Ruotuksen, s.o. Herodeksen, luota ja lausuu:

Onko kylpy kyläsä,
Saunoa Sar^ra'jahassa,
Jossa huono hoivan saisi,
Avun ange tarvitseisi? (SKVR I 2: 4103 b.)

Eri muistiinpanoissa sana *Sar^ra'jahassa* on kirjoitettu eri tavoin: *Saraj* (I: 1103), *Sarajahasta* (I: 1103 a), *Sarajalassa* (I: 1103 c). Arhipan poika Miihkali lauloi A.A. Boreniukselle sanan *šarajahalta* (I: 1108). Myöhemmissä muistiinpanoissa se vaihtelee eri laulajilla: *Sarajahalta* (I: 1116, 1117), *Sarajalasta* (I: 1099, 1113), *Sarajolasta* (I: 1101), *Šala-rajašta* (I: 1109), *sarajavalta* (I: 1122), *sarajovasta* (I: 1118), *sarajanaista* (I: 1131), *salajasta* (I: 1119).

Kaarle Krohn arvelee, että *sarajas*-sanan merkitys 'Lebermeer' on herättänyt laulajissa kuvitelman pahasta paikasta, jossa paha Ruotus 'Herodes' hallitsee. Täten soveltuisi 'paha paikka' *kylä*-sanan synonyymiksi (Über Ortsnamen in den gesängen des archangelschen Karelien. FUF XVI, 29—30). Selitys on sängen väkinäinen, ja harppaus 'merestä' yleensä 'pahaan paikkaan' on vaikea ajatella.

Rohkenen esittää harkittavaksi, onko tässä tapauksessa mitään syytä pitää yllä koko *sarajas* 'Meer'-selitystä. Nähdäkseni lähtökohtana on pidettävä *kylä*-sanaa, jonka jonkinlaista synonyymia olisi pyrittävä etsimään kertosaakeesta. Tiedämme, että se »kylä», jossa Herodos vallitsi, pyhän historian mukaan oli Jerusalem, karjalaisittain *Jorosalmi* (keskiajan Skandinaviassa tuttu nimellä *Jorsala*, mikä sivumennen mainittakoon). Piilisikö noissa vaihtelevissa, häilyvissä sanoissa mahdollisesti tämä nimi, joka olisi — niinkuin kansanrunouden vieraat nimet niin usein — alku-

soinnun (*sa-unoa*) vaikutuksesta vääntynyt? Jos muutamme tavujen järjestystä, huomaamme, että niistä muodostuu todella Jerusalemin nimeä tapailevia foneemeja:

sarajolasta < jorasalasta
 sarajovasta < jorasavasta
 šalarajasta < jarašalasta
 šarajahalta < jarašahalta
 sarajahassa < jarasahassa jne.

Tämä tavujen siirteleminen tietenkin muistuttaa muinaisia *akros* ~ *sorkka* -etymologioita! Mutta juuri tällainen ilmiö on itse asiassa kansanrunoudessa sangen tavallinen; ja sen käsitteleminen ei kuulu äännehistorian piiriin. Olen osoittanut, miten Leikarin runossa säe

Riskin Rijwarin kotona,

joka esiintyy painetussa arkissa vuodelta 1784, on vääntynyt tavuheittojen vaikutuksesta ja alkusointua tavoitellen mitä ihmeellisimpiin asuihin, esim.

kaari-vaarin kartanosta;
 vaari kaarin kartanosta;
 varin karin kartanosta;
 vaski riivalin rikoilla;
 tämän rikkoa rikoilla;
 tämän vaarin vainioilla.

Näissä esimerkeissä siis nähtävästi tuntematon *riivari*-sana on korvattu mielikuvituksellisilla vaikuttavilla väännännäisillä, joiden tarkoitusta ei todellakaan voisi ymmärtää ilman vanhan arkkilehtisen salakirjoitusavainta. Jos pyrimme vääntyneistä säkeistä löytämään *riivari*-sanan, on tulos seuraava: *ri-vaari*, *ri-kaari*, *rin-kari*, *vaari-kaari*, *vaari*, *ri*, joista vain ensimmäinen vastaa likipitään alkumuotoa. — Tunnettua on, että vieraat nimet kansanrunoudessa sangen helposti vääntyvät, ja monesti vain niiden asema säkeessä ja ajatusyhteys auttaa löytämään alkumuodon, mikäli sitä yleensä ollenkaan voi löytää.

Tämä silmiemme edessä emme voi pitää suinkaan naurettavana sitä arveluani, että Jorosalmi-nimi olisi tavuheittojen vaikutuksesta saanut perijöikseen sellaisia muotoja, joiden piiriin kuuluisi myös *sarajahassa*, josta oletettu, kuuluisa nominatiivi olisi *sarajas*.

3. Chr. Gananderin sanakirjassa on kuten, mainittu, seuraavat epäilemättä kadetta vastaan suunnattuun loitsuun kuuluvat säkeet:

kuiwa kuusi kaswakohon,
 kuiwa kuusi rauta oxa
 Sarajaan I. Sarajaen Salmen suuhun.

Jos rekonstruoimme kolmannessa säkeessä olevat sanat *Sarajaan Salmen* samaan tapaan kuin edellä on tehty, saamme muodon *jarasa(sa)lmen*; saattaa nimittäin olla mahdollista, että *salmi*-sana on tähän yhteyteen kehittynyt *Jorosalmi*-nimen jälkiosasta; samantapaisista ilmiöistä kansanrunoissa on yllin kyllin esimerkkejä.

V. J. MANSIKKA on osoittanut, että »kuiva puu» venäläisissä loitsuissa merkitsee *Kristuksen ristin puuta* (Über russische Zauberformeln, 1909, 226). *Arbor sicca* on keskiaikaisessa symboliikassa sangen yleinen; viittauksia siihen tavataan mm. Calderonilla ja Dantella (Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens V 491—492). Se on keskiajan tarinastossa kaiken salaperäisen ja etäällä sijaitsevan vertauskuva. H. A. FEILBERG on erottanut tässä aihepiirissä kaksi erilaista redaktiota. Toisen tuntee esim. Marco Polo — hänen mukaansa kuiva puu seisoo eräällä Aleksanterin ja Dareioksen taistelun paikalla, siis keskellä veristä tannerta. Se, joka kykenee ripustamaan kilpensä tähän puuhun, tulee Intian hallitsijaksi. Juudan maassa on kuitenkin kuuluisampi *arbor sicca*. Siihen liittyy kuvitelmia rauhankeisarista, vanhurskaasta ruhtinaasta, joka jumalattomana maailmanaikakautena taistelee uskon hyvän taistelun. Se on ristinpuu, joka on kasvanut samasta juuresta kuin paratiisin puu. Kun saksalais-roomalainen keisari ripustaa valtikan, kruunun ja kilven tähän puuhun, se alkaa kukkia. Tämä tapahtuu viimeisinä aikoina ennen Antikristuksen tulemistä. Tähän puuhun sisältää viittauksia jo 400—500-luvulla syntynyt arabialais-abessinialainen Aataminkirja, jossa kerrotaan, miten Aatami vaeltaessaan paratiisissa tuli sen puun kohdalle, josta Eeva oli ottanut hedelmän, »ja hän näki, miten Jumala oli muuttanut sen ja miten se kuivui». Ruotsalainen historiantutkija NILS AHLNUND lausuu, että myöhäiskeskiajalla ristinpuulegenda kasvoi piirre piirteeltä pienestä alusta »kokonaiseksi tarinoiden maailmaksi» (Nils Ahnlund, Oljeberget och ladugårdsgärde, 1924, 11), ja on hyvin ymmärrettävää, että siitä eräitä haarautumia saapui Suomeenkin. Tällainen haarautuma olisi suomalaisen loitsun kuiva kuusi rautaoksineen, s.o. rautanauloineen. Tässä loitsunkatkelmassa olisi siis ajatus: Nauloilla varustettu ristinpuu yletkään Jerusalemiin — voimakas loitsukaava, joka sisältää viittauksen kristinuskon keskeiseen symboliin ja sen sijaitsemispaikkaan, pyhään kaupunkiin, josta ulkomaisissa loitsuissa usein mainitaan.

4. Eräässä karhunsynnyn toisinnossa, joka muistiinpantiin vuonna 1819, on säkeet:

Miss' on ohto ristittynä,
 Kastettuna karva kämen?
 Tuolla Juortanin joesa,
 saara joen salmin suulla (VII: 5413).

Näyttää todennäköiseltä, että tässä esiintyvä *Saarajoen salmin* on luetava *Sarajoen salmin*, koskapa samassa runossa kirjoitetaan *villa*-sana: *villa*. Tämä esimerkki on tärkeä siinä mielessä, että *Sarajoen salmi* tässä esiintyy raamatullisen paikan, Jordanin, yhteydessä. Täten esimerkki tukee sitä ajatusta, että *sarajas* todella on käsitetty pyhäksi paikaksi. Jos otamme taaskin huomioon tavunheittomahdollisuuden, saamme tässä tapauksessa seuraavan muodon: *Jora(sa)salmi*.

5. Verensulkusanoissa vaaditaan veren juoksua pysähtymään voimakain käskyin, joita tehostetaan vertauksilla:

Veri seiso, niinkun seinä,
 Hurme asu, niinkun aitta,
 Kun miekka meressä seiso,
 Sapeli sarajahassa,
 Lapalieto lainteessa (I 4: 129).

Viimeistä edellinen säe tässä manauksessa vaihtelee esim. seuraavasti:

sapeli sara joissa (VII 3: 770);
 sapeli sarameressä (VII 3: 903);
 sapeli saraheinikossa (VII 3: 837);
 sapilas sara-lahessa (VII 3: 899);
 sapilas saran nenässä (VII 3: 832);
 sampaat on sarahassa (VII 3: 919);
 kun sapan-saramäjessä (VII 3: 840);
 sanani sara-joesta (VII 4: 2119);
 sarvio sara joessa (VII 3: 920);
 sarpio sarajassa (VII 3: 812);
 sapio sarakkolassa (VII 3: 812);
 saraheinä salmen suussa (VII 3: 788, 923, 924);
 saraheinä salmeksessä (VII 3: 807);
 saraheinä salpuessa (VII 3: 801);
 saraheinä sammalessa (VII 3: 836, XII: 4096 jne).

Verta käsketään siis seisomaan niinkun *miekka meressä*. Ajatus on sangen outo, ja niinpä tutkijat ovatkin pysähtyneet sen kohdalle ajattelemaan, mitä tekemistä miekalla voi olla vedessä. Selitykseksi on otettu kertosaheen oletetun *sarajas*-sanan merkitys 'Jäämeri', joka tarkoittaisi 'jähhettynyttä merta' (E. N. SETÄLÄ Kielentutkimus ja oikeakielisyyden 178—179), 'hidasliikkeiseksi ja sakeaksi' kuviteltua ja »maksamereksi»

nimitettyä Jäämerta (KAARLE KROHN Sammon arvoitus. Valvoja-Aika 1932, 486). Rohkenen epäillä tätä selitystä, sillä en tunne mitään tarinaa, jonka mukaan miekka olisi seisonut jähmettyneessä Jäämeressä, enpä myös kuvitelmaa, että se seisoi 'maailmanmeressä' taivaan ääriellä.

Paljon luontevammalta tuntuisi jo ajatella, että *miekka* ei tässä olisi ase, vaan yleisenä rantavesissä kasvava *Iris pseudacorus* -kasvi, jonka nimenä esim. Pukkilassa, Luviolla, Tampereella, Sahalahdella, Orimattilassa, Teiskossa, Kangasalla ja Kiskossa on juuri *miekka* ja joka virallisesti on *kurjenmiekka* (PENTTI SUHONEN Suomalaiset kasvinnimet, 1936, 185). Juuri kurjenmiekka-kasvia on tässä yhteydessä ajatellut suojärveläinen loitsunmuistelijä lausudessaan:

Veri seiso kuin on seinä,
Jogi asu kuin on aida,
Sharaheinä salmeksessä,
Miekkahainä joven suussa (VII 3: 807).

Sama ajatus on ollut myös Perhosta löydetyn ns. Tuomas Taittosen mustankirjan loitsumestarilla:

Weri Seiso
Kuin *Mieekka heinä* Meresä
Sawi heinä Sammalesa
Sawinen Jordanin Joki (XI: 1758).

Miekkahainä on nim. myös laajalle levinnyt *Iris pseudacorus* -kasvin nimi. — On selvää, että huomiotaherättävän kurjenmiekan seisominen vedessä hyvin voisikin kelvata vertaukseksi silloin, kun halutaan löytää jotakin, joka voimakkaasti tähdentää jotakin erityisen ehdotonta seisomista, niinkuin tässä on asian laita.

Säkeen kertosaie vaihtelee aatteellisesti. Eräät loitsunsanelijat ovat pitäneet kiinni miekan 'ase'-merkityksestä ja ottaneet kertosaakeeseen synonyymisanan *sapelä*, mikä, vaikka onkin myöhäinen lainasana, puolustaa kyllä paikkaansa tässä yhteydessä. Se on eräissä toisinoissa vääntynyt muotoon *sapilas*, joka — E. N. Setälän mukaan — tässä yhteydessä merkitsisi 'salkoa' tai kenties 'keihästä'. Toisaalta taas ne sanelijat, jotka ovat käsittäneet, että edellisessä säkeessä oleva *miekka* merkitsee 'kurjenmiekkää', ovat pysyttäytyneet kasvimaailmassa ja puhuneet vesiperäisillä niityillä, rannoilla ja soilla kasvavista *saraheinistä* (saraheinä salmen suussa jne.) tai rantavesissä kahisevista *sarpioista*, *sarvioista*, jotka merkitsevät 'kaislaa, ruokoa' (*Phragmites communis*).

Joudumme sitten taas *sarajas*-sanana kohdalle. Jos hyväksymme E. N.

Setälän väitteen, että *sarajas* on meri, luontuu 'kurjenmiekka'-selitys kyllä erinomaisesti: sen kasvaminen mereurantavedessä on luonnollinen asia. Mutta kun on puhe verenpysäyttämislöytöistä, vaikuttaa vertaus, johon sisältyisi viittaus eräisiin vedessä tai veden rannalla kasvaviin tavallisiin kasveihin, hieman mitättömältä ja voimattomalta. Länsisuomalaiset löytöt — ja samoin jo Euroopan keskiaikaiset löytöt yleensä — vetoavat vastaavassa tapauksessa pyhiin, raamatullisiin tapahtumiin, esim.

Tyysty veri, seiso veri,
Seiso niinkuin seitsemän
Lautamiestä helvetissä,
Jotka oikein tiesivät ja
Väärin tuomitsivat.
Seiso niinkuin Punainen meri

Mooseksen aikana,
Seiso niinkuin Jordanin virta,
Jossa Jesus kastettiin!
Jos et seiso,
Niin seiso sen tuhannen
— sisällä kiehuva kattilassa (XI: 1763).

Näin ollen, olipa kysymyksessä mikä miekka — 'ase' tai 'kasvi' — hyvänsä: löytön luonne tuntuisi edellyttävän, että siinä jollakin tavoin vedettäisiin pyhiin asioihin tai tapauksiin.

Yritämmekin siis eteenpäin löytökätkelmämme kertosaakeista; niissä kohtaa meitä mm. sana *sarpio*, *sarvio* 'ruoko'. Slaavilaisissa verensulku-löytöissä mainitaan ruoko sangen usein asemassa, jossa toisissa toisinoissa esiintyy *ristinpuu* (V. J. Mansikka, Über russische Zauberformeln 227). Näin ollen on mahdollista ajatella, että suomalaisen verensulku-löytön säkeiden *sarpio*kin on *ristinpuu*-sanan »kenning» samoin kuin edellä mainittu kuiva puu, kuiva kuusi, on *ristinpuun* yleinen »peitenimi». *Miekka* 'kurjenmiekka' olisi näin ollen sana, joka on tullut *sarpio*-sanan kertosanaksi siksi, että sen kasvupaikka on suurin piirtein sama kuin ruokon. Se on sekundäärinen, *sarpio* primäärinen. Säkeissä olisi siis ajatus: Seiso veri, niinkuin *ristinpuu* Jerusalemissa!

Sarpio-sana on toisaalta luonteva lähtökohta myös *sapeli*-sanalle ja muille *sa*-alkuisille väännännäisille. Toisaalta äänneelliset, toisaalta merkitysseikat ovat siis yhdessä vaikuttaneet sellaisen sarjan syntymiseen kuin: *sarpio* > *sapeli* > *miekka* ~ *sarpio* > *miekka*(heinä).

Tuntuu todennäköiseltä, ettei *meri*, jossa *ristinpuu* — sillä sitä hän (kurjen)miekkakin synonyymiominaisuudessaan joutuu vastaamaan — seisoo, sekään ole satunnainen yhteydessään. Tosin ajatus, että *ristinpuu* seisoi meressä, on ensi katsannolta outo ajatus. Kuitenkin sitä voidaan perustella. Keskiajan kirjallisuudessa ja eri maitten löytöissä kerrotaan, että Kristuksesta, hänen ristillä riippuessaan, vuosi verta niin runsaasti, että sitä verrattiin jokeen, virtaan ja mereen, ja että siitä suorastaan muo-

dostui virta tai meri; tähän viittaa jo suomalaisen hengellisen laulun kohta: »Kristuksen veri se klasinen meri . . .»

Kun siis edelleen pidämme kiinni siitä ajatuksesta, että kertosaäkeessä *sarpio sarajahassa* tässäkin tapauksessa olisi Jerusalem-nimen väännännäinen, joudumme veriloitsujen sokkeloihin. Tosiasia nimittäin on, että mm. eräissä saksalaisissa veriloitsuissa puhutaan Jerusalemista, Jeesuksen rististä sekä vedestä ja verestä samalla kertaa; veri ja vesi vuotavat Jeesuksen kyljestä, niinkuin Raamatussakin sanotaan. Lukemattomat loitsut askaroivat tämän seikan ympärillä. Eräässä tällaisten loitsujen toisinnossa mainitaan suorastaan, että verta ja vettä vuotaa niin runsaasti, että Jerusalem hukkuu tulvaan:

Jerusalem, du jüdische statt,
die Jesum Christum gecreitziget hat,
ist worden zuo wasser und zue bludd.
(F. OHRT Da signed Krist —)

Jotakin tällaista aatepohjaa voimme etsiä myös suomalaisen loitsun yksinkertaiselta vaikuttavista säkeistä. Verensulkuloitsumme säkeisiin olisi siis kätkettynä seuraavantapainen ajatus: Seiso veri, niinkuin seisoi ristinpuu Jerusalemissa, joka tulvi Jeesuksen verta ja vettä.

Ajatus on varsin samanlainen kuin edellä mainitussa Chr. Gananderin säilyttämässä loitsussa:

kuiwa kuusi kaswakohon,
kuiwa kuusi rauta oxa
Sarajaan I. Sarajaan Salmen suuhun.

Mutta Jerusalemiä huuhtelevasta merestä kehitettiin keskiajalla runsaita muita kuvitelmia. Siten on V. J. Mansikka osoittanut, että merellä käsitettiin kristillisissä allegorioissa maallista maailmaa, syntipaljoutta, jonka painon alaisena ihmiskunta kaipaa pelastusta. Tällainen ajatus sisältyy saarnoihin ja kirkollisiin lauluihin, ja se tavataan esim. venäläisessä kysymyksessä: Mitä merkitsee risti meren keskellä? Vastaus: Jerusalem maailman keskellä. »Kristuksen kuolema», jatkaa Mansikka, »oli koko ihmiskuntaa koskeva tapaus ja tärkeytensä vuoksi se oli sattunut tunnetun maailman keskipisteessä, Jerusalemissa, johon jo juutalaisten käsityksen mukaan maailman historian merkityksellisimmät tapaukset oli paikallistettu. Tämän vuoksi venäläisten pyhiinvaeltajien matkakertomuksissa ja Golubinaja knigassa puhutaan siellä sijaitsevasta maailman navastä» (Über russische Zauberformeln 171).

6. Kun Arhippa Perttunen samporetken kuvauksessaan laulaa myös säkeet:

Pimiästä Pohjolasta,
Summasta sarajahasta,
Miehen syövästä kylästä,
Urohon upottajasta (I: 54),

kun runonlaulajat puhuvat Pohjan pitkän perän ohella *syvästä sarajahasta* (I: 481) jne., kun riiden loitsussa riidelle sanotaan:

Männöš tästä pimöläh pohjoläh
Šyöväh sarajavah (I 4: 898),

on tässä hieman outoa ajatella *sarajasta* Jerusalemixi, joka siis olisi rinnastettavissa Pohjolaan! Ehkäpä — esitän ajatuksen vain epäillen — runonlaulajat ovat pitäneet tässä mielessään toisaalta pohjoisessa sijaitsevaa »meren napaa» — siten nimittävät lappalaiset kurimusta — toisaalta keskiaikaista »maailman napaa», Jerusalemiä, joka kohosi (synti-)meren keskellä.

Mielenkiintoista on havaita, että Arhippa Perttunen — jonka vaikutus tuntuu laajalti Vienan myöhempien runonlaulajain laulutavassa — viljeli *sarajasta*, paitsi Luojan virressä, joka siis on joka tapauksessa kristillis-peräinen, myös Lemminkäisen virressä (I 2: 758), jota on arveltu legendaksi. Hän sovitti sanan — ja sen ympärillä olevia säkeitä — niinikään Sampo-jaksoon (I; 54 b) ja Kilpakosintarunoon (I 2: 469). Mihin se alunperin on kuulunut, on tietysti vaikea ratkaista, mutta joka tapauksessa sen runsas esiintyminen kristillisperäisissä loitsuissa ja legendoissa tuntuisi oikeuttavan ajatuksen, että se niistä olisi tarttunut, lainautunut, vanhempaan eepilliseen runostoon, jossa sen esiintyminen on harvinaista ja rajoittuu vain eräiden runonlaulajain toisintoihin; näistä runonlaulajista siis ainakin Arhippa Perttunen tunsii Luojan virren, jossa *sarajas*-sana esiintyy. Mikäli *sarajas* siis on sekundäärinen eepillisissä runoissa, mutta primäärinen loitsuissa ja legendarunoissa, on valinta maailmanmeri- ja Jerusalemaatteiden välillä — jos pidetään kiinni siitä periaatteesta, että loitsujen ja legendojen maailmankuva on ehjästi keskiajan-kristillinen — epäilemättä suoritettava jälkimmäisen hyväksi.

7. Arvelen näin voineeni osoittaa, ettei runojen ja loitsujen *sarajas* etymologisesti ehkä olekaan johdettavissa arjalaisista kielistä, vaan että se on vain väännännäinen Jerusalema-nimestä; ja mikä lopuksi on huomattava, se ei suinkaan ole monista väännännäisistä se, joka on lähinnä »alkumuotoa».

Koska olen joutunut esittämään asian näin lyhyesti, saattaa lukija helposti väittää mielikuvituksen näyttelevän näissä riveissä suurempaa osuutta kuin olisi tarpeellista. Luulen kuitenkin, että se, joka perehtyy

yksityiskohtaisesti F. Ohrtin oppineisiin loitsuntutkimuksiin, helposti vakuuttuu ennen kaikkea siitä, että loitsut vilisevät lukemattomia muistumia, viitteitä ja salaperäisiä käänteitä, joiden takana piilee säännöllisesti jokin pyhän historian tai keskiajan kansanuskon tuntema tapaus, henkilö, paikka tai esine. Yksinkertaiseltakin vaikuttavien sanontojen takana saattaa uumoilla kokonaisia muinaisten käsitysten kerrostumia ja rönsyileviä haarautumia; ja, käyttääkseni E. N. Setälän sanoja, »alkuperäisen muodon perille on yritettävä päästä v ä ä n t y n e i d e n, vaikeasti ymmärrettävien muotojen tietä, eikä suinkaan ole annettava näennäisesti selvän johtaa harhaan».

Martti Haavio.